

WITWE MOZART OG WEYSE

AF

R. PAULLI

Det eneste brev Det kongelige Bibliotek ejer fra Constance Mozarts haand har ført en ret ubemærket tilværelse. Det er skrevet til C. E. F. Weyse, men er næppe kommet til biblioteket med hans samlinger, eftersom det ligger i den udenlandske række af „Nyere Brevsamling“, en opsamlingscentral for de mange løse breve der fra tid til anden indgaar til haandskriftsamlingen. Af dette brev er der hidtil kun trykt en forkortet dansk gengivelse ved Torben Krogh i Nationaltidende 30.3.1929. Det er ikke kendt af Arthur Schurig, som har samlet alle de breve fra Constance han har kunnet komme over i Værket Konstanze Mozart, Briefe, Aufzeichnungen, Dokumente 1782-1842 (Dresden 1922), ligesaa lidt som det er omtalt hverken af Erich Valentin i Neues Mozart-Jahrbuch, II, 1942, hvor han supplerer og korrigerer Schurig, eller af Walter Hummel i hans nye bog W. A. Mozarts Söhne (Kassel 1956), for hvis emne det ogsaa ville have interesse. Det offentliggøres her efter originalen som et lille bidrag til karakteristik af denne mærkelige dame som Mozart-biograferne altid har haft saa travlt med. For os danske har det speciel interesse fordi det siger lidt om hendes forbindelse med Weyse og andre københavnere fra hendes fordums ophold i Danmark. Da dette ophold er brevets forudsætning, skal det kort rekapituleres, hvordan hun kom til at bo her i ti aar og blev dansk etatsraadinde.

Da Mozart 35 aar gammel var død i Wien 1791 maatte Constance for at eksistere leje værelser ud og fik ca. 1797 den danske legationssekretær senere chargé d'affaires i Wien, hadersleveren Nicolaus Nissen til logerende. Ikke med urette kaldte hun ham en menneskealder senere paa hans gravsten i Salzburg: familien Mozarts velgører. Af ham var hun blevet lempet fra bohèmen over i den borgerlighed som hun havde udmærkede anlæg for og befandt sig vel i, og for de to sønner, hvoraf den yngste kun var fem maaneder gammel ved Mozarts død, havde han været en omhyggelig far, ogsaa før han blev gift med deres mor. Det havde

længe været hans ønske at komme tilbage til København, og aar i forvejen var det aftalt at Constance saa skulle følge med. Da øjeblikket nærmede sig, holdt de bryllup – under noget usædvanlige omstændigheder. Napoleon rykkede frem mod Wien, Nissens der boede i en af forstæderne, flygtede til Pressburg (Bratislava), og midt under denne evakuerings viderværdigheder – brevene taler om udstaaede farer, hvor de er sluppet med skrækken – fandt vielsen sted i Pressburgs domkirke 26.6.1809; hun var da 47, han 48. Det trak imidlertid ud med afrejsen, og først medio september 1810 kom de til København, hvor Nissen overtog embedet som aviscensor – „censor for de politiske blade“ – og blev udnævnt til etatsraad; justitsraads rang havde han allerede faaet 1802. Constance var begejstret for den danske hovedstad, selv klimaet syntes hende „viel beständiger als das in Wien“, og brevet til Weyse viser, at hun bevarede flere københavnerne i venlig erindring efterat hun havde forladt landet 1820, det aar Nissen tog sin afsked. De bosatte sig nu i Salzburg, hvor han udarbejdede den store Mozart-biografi, som sine mangler tiltrods stadig vil bevare Nissens navn hos alle der søger kilder til Mozarts livshistorie. Han naaede ikke at fuldføre værket før sin død 1826; først 1828 blev hans „Biographie W. A. Mozarts“ udgivet hos Breitkopf & Härtel i Leipzig af „Constanze, verwittwete Etatsrätthin von Nissen, früher Wittwe Mozart“, som hun kalder sig i efterskriften, og dediceret Frederik VI's dronning Marie, der paa forhaand havde bestilt 10 eksemplarer paa vélin.

Det foreliggende brev er ikke skrevet i Salzburg men i Milano, hvor Nissens i to-tre aar opholdt sig hos den ældste søn Karl Mozart (1784–1858). Det er ham der som en fireaars dreng gik omkring i haven og sang recitativer under de danske skuespilleres besøg hos Mozart i Wien 1788, saadan som J. D. Preisler fortæller i sin journal over hans og kollegernes oplevelser paa den saakaldte store teaterrejse (II, 1789, s. 251). Desværre viste Karls tidlig udviklede talent sig ikke bærekraftigt. Siden 1798 boede han i Norditalien, og som det fremgaar af brevet, dyrkede han ganske vist musik, men levevejen var en beskedn stilling i statsboghorderiet i Milano, som efter en omtumlet periode atter var blevet østrigsk i 1815. Den yngste søn Wolfgang, der efterhaanden anlagde navnet Amadeus (døbt Franz Xaver W.) rejste 1808 som musiklærer til Galizien, var 1834–37 kapelmester i Lemberg og flyttede derefter til Wien. Paa en turné som klaverspiller havde han 29. september 1819 givet en overordentlig vellykket koncert paa Det kongelige Teater i København med assistance af kapellet og operaens personale, og med kompositioner af ham selv, faderen, Romberg og Hummel paa programmet. Han boede da hos Nissens i Lavendelstræde, hvorfra billetsalget foregik. Af en dagbog han

har ført paa denne koncertrejse, og hvoraf uddrag er meddelt i Walter Hummels ovennævnte bog, fremgaar det at han har hørt baade Kuhlau og Weyse ved klaveret, og mens han ikke har kunnet goutere Kuhlau, var det at høre Weyse fantasere „ein seltenes Vergnügen“, og i Weyses kompositioner fandt han mange meget smukke ting. Som Constance siger i brevet har han truffet Weyse hos teatrets berømte syngemester, italieneren Giuseppe Siboni, som ogsaa fejrede Wolfgangs sidste aften i København (8.10.1819) med en lille afskedsfest, hvor Weyse dog ikke var med. Weyse synes heller ikke at have skrevet i hans stambog, som findes i Library of Congress, Washington (10 blade findes dog i Conservatoire royale de Bruxelles' bibliotek. Hummel s. 263 f. 266).

Overfor brevene i Schurigs udgave indtager brevet til Weyse en særstilling. Det er det eneste brev fra Constance der er bevaret fra tiden mellem 1810, det første københavnsaar, og 1826, Nissens dødsaar, vel sagtens den lykkeligste periode i hendes liv, hvor hun er kommet ind i en baade ægteskabeligt og økonomisk betrygget tilværelse, har en mand der forkæler hende og som er utrættelig beskæftiget med det litterære æresminde for hendes første ægtefælle. Til hendes lykkelige livsforhold svarer den tone af godt humør der gaar igennem dette brev i modsætning til dem fra de andre perioder. Flertallet af brevene indtil 1810 udgøres af tørre forretningsskrivelser til Breitkopf & Härtel – tilmed næsten alle, som konstateret af Hermann Abert (Mozart Jahrbuch, III, 1929), skrevet af Nissen i hendes navn – og bekymrede formaningsbreve til Karl, og naar vi kommer paa den anden side af 1826, er stemningen trykket af, at hun nu føler sig som enke i anden potens. Velgørende er det da at træffe et brev i den gemytlige stil fra den 61aarige dame. Er syntaksen undertiden lidt løs, opvejes det rigelig af den mundtlige diktion, som blot stivner det ene øjeblik da hun formelder Weyse Nissens fuldkomne højagtelse. Den skælmske, næsten fidele tone hun anslaaer, naar hun paa sin wienerisch lokker ham med diverse diminutiver af *Mann*, tyder paa, at hun har kendt ham ganske godt, ligesom hun øjensynlig har vidst at han var hendes meningsfælle i hendes afsky for moderne musik. Hvis hun ikke virkelig har syntes om komponisten Weyse, havde hun næppe gjort sig ulejlighed med at skrive det lange brev for hans sonaters skyld, og beundringen for improvisatoren Weyse er sikkert ægte nok; den delte hun ikke blot med sønnen Wolfgang, men med alle der havde hørt ham udfolde sig i denne egenskab.

I gengivelsen af brevet, der er dateret 20.12.1823 og skrevet med latinske bogstaver, er den stedvis uortodokse bogstavering bibeholdt, dog er nogle manglende prikker over omlydsvokaler og enkelte skille tegn til-

føjet, ligesom brugen af store begyndelsesbogstaver er normaliseret, da det ofte er vanskeligt at afgøre hvad der er stort eller lille bogstav.

Mein sehr geschätzter Freund,

So lange ich in Italien bin, welches nun zwey Jahre sind, habe ich bereut keine Ihrer Werke mitgenommen zu haben: izt ist mir diese Entbehrung vollends unerträglich geworden. Mein älterer Sohn giebt mir alle Wochen eine musikalische förmliche Unterhaltung, in welcher denn vieles und aller Orten her zu allem Überflus was alles in Wien compon- (ich mögte schreiben dürfen geschm)iert wird, aber von Künstlern und ausgezeichneten Dillittanten gesungen und gespielt wird. Wie oft werden meine Gehörnerven zerrissen! Wie oft mögte ich davon laufen! Sollten Sie mein lieber Freund sich nicht meiner erbarmen und mir Ihre Sonaten oder wenigstens von Ihren Sonaten zukommen lassen wollen? Ich versichere Sie, dass sie gewiss gut gespielt werden werden, so gut heisst das, als es mit anderm Geist und Händen als den Ihrigen seyn kann, denn ich bin da Sie zu schützen, und die Lebendigkeit Ihres Vortrags ist mir ganz gegenwärtig. Die Sehnsucht meines Sohns ist fast so gross wie die meinige, seit dem er von mir weiss dass nach Mozart mir nur ein Weyse gefallen kann. Wie sehr wünsche ich, dass er durch sich selbst Sie so viel kennen und würdigen lerne als es ihm vergönnt ist! Der gute jung muss doch darauf Verzicht leisten Sie moduliren, Sie phantasieren zu hören: noch höre *ich* Sie vom Abend bey Siboni wo mein jüngerer Sohn den Genuss mit mir theilte. Ja Ihre Ohren denke ich, werden häufig [kling]en, denn bey jedem Anlasse müssen Sie mich Ihr gerechtes Lob aussprechen lassen, und meine Wünsche dass Ihre Werke hier bekannt wären, Wünsche die Ihnen ein oder eine Tutein schon früher mitgetheilt haben muss, Sie würden in der südlichen musicalischen Welt eine so erlaubte als nothwendige Revolution machen. So wahr ich Mozart hiess, so wahr ist es dass mir noch mehr daran liegt Ihren Namen zu verbreiten, als meinen und meiner Umgebungen Vortheil zu befördern. Indessen empfehle ich Ih[n]en leztern aufs dringendste. Wie Sie ihn ins Werk sezen, mögen Sie zusehen. Nur keine Entschuldigung. Ich weiss auch dass man alles kann was man will, und dass: ich kann nicht, weiter nichts heisst als: ich mag nicht, Sie sind ja überdem, um wie in Wien zu reden, wo die Sprache herziger als die Musik ist, ein gescheutes Mandel, Mannderl oder – wen[n] Sie lieber wollen Mannerl, jenu [= je nun, nuvel], Sie haben die Wahl und haben die Tuteins und die Bruns in der tasche und können sogar Lohse einstecken der ja wohl mit Gompenz in Augsburg oder einem Wiener Händler in Verbindung steht,

so wie die erst genannten Matadore oder ihre Handwerkeresgenossen hoffentlich wiederum Schiffe nach Genua oder Livorno expediren. Die einen oder die andern würden ersucht Ihren lieben Pakken auf die beste art an Carlo Mozart, Olmetto, Casa Archinto, Milano, zu senden, oder mein Sohn oder ich würden von Ihnen verständigt, wo wir abzuholen hätten? Soll ich Sie noch bitten mir meinen langen Brief zu vergeben? Ich glaube nicht, denn er kommt aus meinem Herzen: Sie werden ihn an seine Bestimmung gelangen lassen.

Grüssen Sie unsere guten gemeinschaftlichen Bekannten zumalen meine *liebe liebe Maeder* und sagen Sie hinzu dass Keyser von demjenigen der Grafen della Marmora mit dem er nicht studierte gegrüsst wird. Mein Mann vermeldet Ihnen seine vollkommene Hochach[t]ung und ich erneuere Ihnen mit dem aufrichtigsten Vergnügen die Versicherung der meinigen, und meiner hohen freundschaftlichen Gesienungen mit welchen [originalen har: welchern] ich stäts seyn werde Ihre

Constance Nissen gewesene Mozart
Den 20 Xber 1823

[Paa kanten:] Geben Sie mir doch ja recht bald eine gute Antwort.

[Udskrift:] An meinen Freund Weyse, Salvis omnibus aliis titulis debitis qualibuscunque (Gelehrsamkeit meines Mannes)

Hoffentlich noch in seiner niedlichen Wohnung in der Kronprinzessinn Strasse.

Om de øvrige personer der nævnes i brevet skal tilføjes nogle oplysninger. Grosserer Peter *Tutein* kaldes af Constance i et brev fra 1810 til Karl „deines Vaters Nissens bester Freund“. Med ham og hans familie havde Weyse holdt forbindelsen vedlige ogsaa efter sit mislykkede frieri til datteren Julie. Denne var fra 1804 som gift bosat i Amsterdam, saa det er tvivlsomt om Constance har kendt hende; derimod ser vi af dette brev, at hun har holdt meget af den ældre søster Pauline, gift med grosserer Alexander *Mäder* i København. Tutein havde i 1810 inviteret Nissens til at bo hos sig paa landstedet ved Sorgenfri, indtil de havde fundet en bolig. Det første par aar slog de sig ned paa Købmagergade overfor Postgaarden, saa det er ikke helt korrekt, naar i tidens løb flere danske avisartikler har faaet overskriften: „Mozarts Enke boede 10 Aar i Lavendelstræde“.

Peter Tuteins fætter, grosserer Friederich Johann Tutein, hvis datter blev gift med Siboni, og hos hvem Wolfgang flere gange musicerede, havde til huslærer haft en ung nordmand, naturforskeren Jacob *Keyser*,

som i aarene før 1814 da han blev professor i Kristiania, havde forskellige ansættelser i København ved Universitetsbiblioteket, Metropolitanskolen og Universitetet. Han har sandsynligvis truffet Karl Mozart i Milano, for paa den udenlandsrejse han 1818-20 foretog bl. a. til Italien, fik han i København af Nissen en introduktionsskrivelse med til Karl, dateret 14. januar; den er trykt hos Schurig (s. 79), og aastallet som denne ikke har kunnet læse, kan vi fastsætte til 1818 ved hjælp af L. Daae: Breve til Danske og Norske (1876, s. 235), hvor Keyser i et brev dateret „Kjøbenhavn, 14. Januar 1818“, skriver „at jeg i Morgen tidlig afreiser herfra til Tydskland“. Hvis den hilsen Constance gennem Weyse overbringer Keyser skal tages bogstavelig, maa denne have kendt ialfald to grever *della Marmora*. Af et utrykt brev dateret Cagliari 23.3.1819 fra ham til Joakim Frederik Schouw blandt dennes papirer i Det kongelige Bibliotek (NkS 2° 1529), fremgaar at han staar i begreb med at berejse Sardinien med „den piemontesiske ornitholog Lamarmora“, og vi har da ogsaa en Voyage en Sardaigne 1819-25 af Alberto della Marmora, trykt i Paris 1826-57, men intet i bogen tyder paa at forfatteren er ornitolog; af værkets ca. 2500 sider handler kun fire om øens fugleliv. Alberto havde mindst tre brødre, alle, ligesom han selv, kendte generaler, men der forlyder intet om at nogen af dem har været paa Sardinien eller haft ornitologisk interesse. Vi er ialfald ikke istand til at afgøre, om det skulle være en af dem Keyser har truffet uden at studere med ham.

Naar Constance til de matadorer Weyse har i lommen ogsaa regner *Bruns*, saa mener hun naturligvis den store forretningsmand Constantin Brun og hans ikke mindre bekendte kone Friederike. Med *Gompenz* (skrivefejl for Gomperz?) tænker hun sikkert paa musikforlaget Gombart i Augsburg. *Lohse* er den københavnske musikforlægger C. C. Lose, som 1818 havde udgivet Weyses klaversonate i g; udover denne var der kun trykt de to i E og a fra 1799; det er disse tre Weyse kan have glædet Constance med, hvis brevet da overhovedet har givet noget resultat. Det véd vi ikke, ejheller om der senere har været nogen forbindelse mellem de to. Begge døde 1842, hun var da 80, og havde overlevet Mozart i mere end 50 aar.